
Grönska för vem? En kritisk diskursanalys av den kompakta stadens hållbarhetsnormer

Tora Rickelvik
Lunds Universitet, Institutionen för kulturgeografi & ekonomisk geografi
Kandidatuppsats i Samhällsplanering - Urban & regional utveckling
SGEL36, VT 2023
Handledare: Mirek Dymitrow

Abstract

Making the city both dense and green is today described as a part of realizing sustainable urban development. Although dense city planning previously has led to less greenery, it is now a development strategy that is used to achieve both aspects. The purpose of this essay is thereby to bring light to the discourse about greenery in the planning process of the dense city. Critical discourse analysis is used to analyze the space given to greenery in planning documents describing the development of Nyhamnen in Malmö. Nyhamnen is a part of the city that is supposed to achieve the vision of a sustainable future by being both dense and green. By critically examining planning documents about the sustainable city, the discourse about the green city is brought to light. The idea of the green city as shown in the planning documents of Nyhamnen paints a vision that makes the greenery always present while it serves several different functions and values. By analyzing the planning documents from different spatial dimensions, it shows that greenery tends to have a larger presence in the description of how it will be experienced, compared to how it actually will be implemented. Even though Nyhamnen cannot currently be experienced as a physical place, the planning documents play a crucial role in creating a vision of a future green city by how it describes and prioritizes green space within the urban environment.

Keywords: Compact city, green space, critical discourse analysis, urban planning, Nyhamnen

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Avgränsning	5
1.3 Disposition	5
2. Bakgrund	6
3. Tidigare forskning	9
4. Teoretiskt ramverk	12
4.1 Tre dimensioner av rum	13
4.2 Rummet i Nyhamnen	14
5. Metodologi	15
5.1 Datamaterial	15
5.2 Diskursanalys	16
5.3 Faircloughs tredimensionella modell	17
5.3.1 <i>Text</i>	18
5.3.2 <i>Diskursiv praktik</i>	19
5.3.3 <i>Social praktik</i>	20
5.4 Metoddiskussion	20
6. Analys och resultat	21
6.1 Text och diskursiv praktik	21
6.1.1 Hur beskrivs grönska i planeringen	22
6.1.1.1 <i>Fördjupad översiktsplan</i>	22
6.1.1.2 <i>Detaljplaner</i>	25
6.1.2. Grönskans funktion	28
6.1.2.1 <i>Fördjupad översiktsplan</i>	28
6.1.2.2 <i>Detaljplaner</i>	30
6.1.3 Grönskans plats i staden	32
6.1.3.1 <i>Fördjupad översiktsplan</i>	32
6.1.3.2 <i>Detaljplaner</i>	33
6.1.4 Idéen om den gröna staden	34
6.2 Social praktik	35
7. Diskussion	37
8. Slutsats	40
9. Referenser	41

1. Inledning

Samhällsplanering handlar till stor del om att påverka det fysiska rummet utifrån idén om att skapa förändring som leder till ett bättre samhälle. Hur förändring ska genomföras baseras på kunskaper om rummet. Vilken är den “rätta” kunskapen och hur projiceras den på planeringen av staden?

När det fysiska rummet förändras, påverkas även de människor som lever och verkar i det. Vad som planeras, och var och hur det sedan upprättas, blir en spegelbild av hur samhället enligt normen bör vara, hur människan ska leva i det och vem som får vara en del av det (Lefebvre, 1991). I ljuset av denna grundläggande växelverkan har hållbar utveckling blivit en stor del av dagens planeringsnorm och uttrycks ofta som den riktning samhället ska gå mot. Vad hållbar utveckling egentligen innebär ur ett samhällsplaneringsperspektiv, och hur den ska uppnås, kan dock bli föremål för tolkning.

Hållbar utveckling i svensk planeringskontext brukar referera till handlingsplanen Agenda 2030 och de 17 hållbarhetsmålen som anges där. Målen omfattar samtliga tre dimensioner av hållbar utveckling i form av den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Konceptet hållbar utveckling bygger på att alla tre dimensioner uppnås (Agenda 2030 - *Globala Mål För Hållbar Utveckling*, u.å). Hållbar utveckling i form av de tre olika aspekterna, är inkorporerat i svensk samhällsplanering sedan Agenda 2030 antogs år 2015 (Boverket, 2022a).

Inom svensk planering lyfts gärna förtätning och den kompakta staden fram som en strategi som ska leda till hållbar utveckling. Den täta staden används ofta som ett “recept” på hållbar utveckling av staden, som ska skapa förutsättningar för att uppnå alla nämnda dimensioner av hållbarhet. Förtätning har därmed blivit en strategi som sällan ifrågasätts i dagens planering av staden (Zalar & Pries, 2022). När staden blir tätare ställs högre krav på den yta som inte är bebyggd. Ett större antal människor koncentreras till mindre områden och fler personer behöver dela på stadsrummet. En tätare stad innebär också mindre yta för grönområden (Delshammar, 2014). Trots planeringsstrategier och policys som ska främja grönska i staden har förtätning visat sig påverka den i negativ bemärkelse (Balikçi m.fl., 2022). Ändå menar planeringsnormen för den kompakta staden att den ska bli grönare (Malmö stad, 2018, s. 15).

Hur den kompakta staden ska bli grönare framgår sällan tydligt eftersom grönska fyller flera olika funktioner och har värden som är viktiga ur flera olika aspekter. Det kan exempelvis vara en plats för lek, vila eller motion. Den kan bestå av ytor som hanterar dagvatten, dämpar buller eller ger skugga och samtidigt bidrar till den biologiska mångfalden och ett bättre klimat (Boverket, 2021). Grönskan i staden kan därmed ha flera olika skepnader och utgörs av mer än bara gräsmattor och parker. I och med grönskans olika funktioner finns det flera olika sätt som den kan, och behöver, integreras i staden för att alla olika värden den bidrar till ska tillgodoses. Genom att studera hur en plats gestaltas i ljuset av hur den beskrivs, visas vilka aspekter som ges mer plats och vilka som får mindre.

I förverkligandet av en tätare stad har platsen som ges till grönområden minskat. Enligt Statistiska centralbyrån är Malmö den storstad som präglas av störst minskning av vegetation, samtidigt som det redan är den stad med allra lägst andel grönyta per person i hela landet (SCB, 2015). Men precis som många andra större städer i Sverige, går Malmö stads planeringsutveckling mot en allt tätare bebyggelse. I området Nyhamnen i Malmö, planeras vad som beskrivs som en ny, hållbar stadsdel. Genom att vara “nära, tät, grön och funktionsblandad”, ska stadsdelen bidra till att uppnå målen om en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar stad (Malmö stad, 2019, s. 6).

Genom att studera vilken plats grönskan ges i en allt tätare stad, kan normer om den gröna staden synliggöras och dess konsekvenser kan vidare studeras i planeringen av den täta staden.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att synliggöra diskurser om grönska i planeringen av den täta staden. Med utgångspunkt i ovanstående reflektioner ska den planeringsnorm som innefattar den *täta, gröna, hållbara staden* studeras, genom att kritiskt analysera vilken roll grönska ges i planeringen. Genom att kritiskt granska planeringsdokument om den hållbara staden utifrån följande frågeställningar ska diskursen om den gröna staden synliggöras.

Syftet ska därmed uppfyllas genom följande frågeställningar:

- Hur beskrivs grönska i planeringen av Nyhamnen?
- Vilken funktion ges grönskan och vilken plats får den i stadsrummet?
- Hur förändras diskursen om grönska i staden i takt med projektets färdigställande?

1.2 Avgränsning

Uppsatsen ämnar applicera ett kritisk diskursanalytiskt perspektiv för att utforska hur grönska används i planeringen av den täta, hållbara staden. Studien kommer att vara geografiskt avgränsad till Malmö, eftersom det material som valts ut som föremål för följande analys behandlar planeringsprocesser över den nya stadsdelen Nyhamnen. Dokumenten som granskas i analysen innefattar den fördjupade översiktsplanen för Nyhamnen, samt de detaljplaner som tagits fram för olika delar av området (Carlskgatan, Hans Michelsensgatan, Magasin M1 och Smörkajen). Trots att planerna befinner sig i olika utvecklingsfaser kommer de analyseras på samma sätt då studien ämnar undersöka diskursen om grönska, mer än hur den till slut förverkligas. Uppsatsen ämnar inte diskutera huruvida hållbarhetsdimensionerna uppnås i den täta, gröna staden, utan behandlar dem som ett redskap som används för att styra samhällsplanering i en önskad riktning.

1.3 Disposition

I följande kapitel (kap 2) kommer jag att gå igenom den planeringsstrategi som behandlas i denna uppsats, samt hur de centrala begreppen för min studie används i en planeringskontext. Därefter följer en generell presentation av Malmö och det geografiska område som ska studeras. Kapitel 3 behandlar tidigare forskning om den täta staden och hur grönska ges plats i den. I kapitel 4 beskrivs det teoretiska ramverket och därefter ges en introduktion till rummets olika dimensioner. Vidare i kapitel 5 presenteras uppsatsens analysmetod, kritisk diskursanalys, och hur den ska användas för att besvara uppsatsens frågeställningar. I kapitel 6 och 7 diskuteras analysens resultat tillsammans med det teoretiska ramverket och tidigare forskning. Uppsatsen avslutas med mina egna sammanfattande tankar om grönskans plats i den täta staden (kap 8).

2. Bakgrund

I takt med att många av Sveriges större städer växer, lyfts förtätning och skapandet av den kompakta staden ofta fram som ett recept på hållbar utveckling i olika planeringsstrategier. Hållbar utveckling är begrepp som i praktiken används och tolkas på olika sätt beroende på vem som använder dem. Vad hållbarhet egentligen innebär och hur hållbar utveckling ska uppnås är en väldigt debatterad fråga som sällan får ett tydligt svar. Hållbar utveckling i svensk planeringskontext brukar hänvisa till handlingsplanen Agenda 2030 och de 17 hållbarhetsmålen som målbild. Agenda 2030 antogs av FN år 2015 och består av 17 mål som alla behöver uppnås för att nå hållbar utveckling. Målen omfattar samtliga tre dimensioner av hållbar utveckling vilket är den ekonomiska, den sociala och miljömässiga, som alla behöver uppnås för en hållbar utveckling (Agenda 2030 - *Globala Mål För Hållbar Utveckling*, u.å). Det är den definitionen av hållbarhet som kommer att agera grund i den här uppsatsen.

Att bygga staden mer kompakt är en strategi som anses vara lösningen på många av de problem staden står inför för att nå en hållbar utveckling (Zalar & Pries, 2022). Konceptet lyfts fram som positivt för både den ekologiska och sociala hållbarheten, då tillgängligheten till olika slags aktiviteter ökar. Andra fördelar anses vara att staden länkas ihop, segregationen minskar och tryggheten ökar (Boverket, 2015). En tätare stad anses kunna ge förutsättningar som leder till att fler människor kan nyttja gemensamma nyttigheter som exempelvis kollektivtrafik, värmeförsörjning och VA-system. Andra fördelar som brukar presenteras tillsammans med förtätning är att förutsättningarna för att använda andra färdmedel än bil ökar, värdefull mark utanför staden sparas och yta som bland annat kan användas till alternativa färdmedel frigörs. (Naturvårdsverket, 2015). Samtidigt som förtätning i planeringssammanhang anses bidra till bra förutsättningar för att nå hållbar utveckling, framgår det även hur det ställer högre krav på den fysiska bebyggelsen eftersom en kompakt stad innebär att fler människor ska nyttja mindre områden (Boverket, 2015). Fler människor på mindre yta kan därför både vara en tillgång och en stor utmaning. I takt med att staden planeras och byggs allt tätare, tenderar grönområdena i staden att minska (Balikçi m.fl., 2022). Malmö är både den tätort i Sverige där minskningen av vegetation har varit allra störst och den stad med minst andel grönyta per person (SCB, 2015).

Malmö har precis som många andra städer en bakgrund av att vara en industristad. Genom sitt kustnära läge och en framgångsrik varvsrörelse var Kockums varv ett av världens största under mitten av 1900-talet. På grund av oljekris och ökad konkurrens under 80-talet närmade sig varvets stortid sitt slut och staden var tvungen att hitta en ny utvecklingsinriktning. (Malmö stad, 2022a) De senaste decennierna har staden därför gått igenom en omvandling mot att bli en kunskapsstad. Verksamheterna i hamnen har avvecklats allt eftersom och nya planeringsidéer har fått sätta ny prägel på hamnområdet. Under början av 2000-talet började den första omvandlingen av hamnområdet mot att bli vad som beskrevs som en *hållbar* stadsdel. Bostäder, kontor, skolor och högskola fick inta platsen och nu är det dags för nästa del av hamnområdet, Nyhamnen, att genomgå en omvandling och fortsätta att uppfylla visionen om en hållbar stadsdel (Ibid). Nyhamnen ska vara ett av Malmös tätast bebyggda områden och samtidigt uppfylla samtliga hållbarhetsdimensioner genom att vara en “nära, tät, grön och funktionsblandad stadsdel” (Malmö stad, 2019, s. 6). Den fördjupade översiktsplanen för Nyhamnen antogs av kommunfullmäktige i Malmö år 2019 (Ibid). Den har i sin tur gett upphov till fyra olika detaljplaner för området: Carlsгатan, Hans Michelsensгатan, Magasin M1 och Smörkajen. I dagsläget är det endast detaljplanen för Carlsгатan och Magasin M1 som är antagna planer. Resterande planeringsprocesser befinner sig inte lika långt framme i antagandeprocessen. Vid uppsatsens skrivande pågår byggarbetet för området Carlsгатan, men omvandlingen av Nyhamnen planeras att pågå under flera decennier då den sista byggnadsetappen inte beräknas vara klar förrän år 2050 (Malmö stad, u.å)

Det tidigare varvsområdet som ska omvandlas har nästan enbart bestått av hårdgjorda ytor, men enligt en av Malmö stads prioriteringar som uttrycks i gällande översiktsplan ska utvecklingen av staden gå mot en ”nära, tät, grön och funktionsblandad stad”. De skriver även “Att bygga staden tätare är en stabil strategi som kan hantera såväl fortsatt hög befolkningstillväxt som andra scenarier” (Malmö stad, 2018. s. 34). Nyhamnen ska därför, i enlighet med den utvecklingsinriktningen, bli en hållbar stadsdel. I sin översiktsplan menar Malmö stad att “En tätare stad ska inte vara en mindre grön stad, tvärtom” (s. 15). Samtidigt är en vanlig konsekvens av att staden byggs tätare att andelen vegetation minskar (Balikçi m.fl., 2022; SCB, 2015). Malmö stad skriver i samma översiktsplan att förtätning i staden har gjort att andelen hårdgjord mark har ökat (Malmö stad, 2018. s. 54). Trots att förtätning leder till större andel hårdgjord mark, ska

den förtätade staden bli grönare (Ibid, s. 15). I samma dokument beskrivs även den täta och gröna staden endast kunna realiseras “...på bekostnad av stadens hårdgjorda ytor” (Ibid, s. 19).

Vad som räknas som grönska, vilka värden som uppfylls och hur de uttrycks i planeringen kan skilja sig på flera sätt. Boverket definierar fyra olika begrepp för grönska. Det första är *grönstruktur* som ses som ett samlingsbegrepp för alla olika ytor som kan bestå av både vatten och vegetation. *Grön infrastruktur* används istället för att definiera miljöer och strukturer som bidrar till att biologisk mångfald bevaras och att ekosystemtjänster främjas. *Grönområde* beskriver *offentligt tillgängliga vegetationsklädda ytor*. Dessa kan innefatta parker i staden eller områden ute i naturen. Om vatten inkluderas i områden kan även begreppet grön- och blåområden användas. Begreppet *grönyta* har en betydligt bredare omfattning och beskrivs som “*alla typer av ytor som bygger upp den samlade grönstrukturen inom tätortsgränsen*” (Boverket, 2022b). I det fallet är grönskan inte kopplad till markytan och dess area, utan alla typer av grönbelagda ytor är inkluderade i begreppet.

I takt med att staden växer tätare används olika kompensationsåtgärder och balanseringsprinciper för att väga upp för de gröna värden som försvinner när mark exploateras. För att kompensera för en yta behöver man veta vilka värden man ska kompensera för. Grönområden och grönska kan fylla flera olika funktioner på samma gång vilket kan göra att värdet av dessa blir svårare att definiera och därmed även svårare att ersätta. För att inkludera grönska i planeringen har många kommuner upprättat olika strategier och riktlinjer som på olika sätt ska främja grönskan i planeringen. Eftersom det inte finns några grönområden i Nyhamnen är det inga sådana ytor som tas i anspråk vid bebyggelse. Därför finns det egentligen ingen yta som behöver kompenseras för, och att omvandla området till *grönare* än vad det var innan kräver inga omfattande åtgärder. Malmö stad har både beskrivit Nyhamnen som en grön stad och en hållbar stad och för att kunna upprätta det har Malmö stad tagit fram egna strategier, kopplade till grönska, som ska styra hur grönskan tillgodoses i staden. Ett verktyg som togs fram av Malmö stad i samband med uppförandet av Västra hamnen är grönytefaktorn. Förutom grönytefaktorn nämns *Plan för Malmös gröna och blå miljöer* och *Trädstrategin* i den fördjupade översiktsplanen för Nyhamnen (Malmö stad, 2019b). En riktlinje om

grönska som inte nämns i plandokumentet är *grönmodellen* som omfattar riktvärden för tillgången till grönytor (Malmö stad, 2021a).

3. Tidigare forskning

Hållbarhet presenteras idag oftast genom den ekologiska-ekonomisk-sociala triaden, som även är utgångspunkten för dagens planeringsnormer. Definitionen av hållbarhet är dock ofta vag och därmed svår att förverkliga. Genom att studera den fysiska miljön av området Västra hamnen i Malmö, i relation till områdets planeringsvisioner, anser Jönsson och Holgersson (2017) att den egentliga innebörden av hållbarhet åskådliggörs. De menar att det går att hitta en smalare definition av vad hållbarhet i planeringen egentligen innebär genom att studera den fysiska miljön av ett område som vision som anses vara hållbart. Hållbarhet involverar visserligen fler processer än de som går att skåda i den byggda miljön, men genom att studera planeringsdokument av områden som lyfts fram som hållbara, blir begreppet hållbarhet enklare att definiera utifrån stadens mått. De tre begreppen som studien mynnar ut i, och får beskriva hur hållbarhet representeras och praktiseras är *“spectacular, realisable och everyday”*, min översättning (*spektakulär, realiserbar och användbar i vardagslivet*), (Jönsson och Holgersson, 2017, s. 254). Det första begreppet “spektakulär”, speglar ambitionen mot att skapa en plats som sätter Malmö på kartan genom spektakulära och innovativa tillvägagångssätt att bygga på. Det andra begreppet “realiserbar” indikerar hur utvecklingen fortfarande måste passa inom de ekonomiska och politiska ramverk som finns för staden. Det vill säga att förändringarna som görs inte kommer att vara spektakulära ur den aspekten. Det sista begreppet belyser hur hållbarhet lyfts fram i vardagslivet i form av nya, innovativa lösningar för bland annat elförbrukning och avfallshantering. “Smarta lösningar” i sig är ofta positivt, när det på olika sätt minskar förbrukningen av jordens resurser. Det som Jönsson och Holgersen (2017) menar kan bli problematiskt är när sådana lösningar endast blir en del av att reproducera en föreställning av hållbarhet som endast handlar om “smarta lösningar” mer än ett sätt att leva hållbart. För att motverka detta menar Jönsson och Holgersen (2017) att bilden av hållbarhet behöver få ett bredare perspektiv som snarare fokuserar på *hur* det går att leva hållbart, än *var* det går att göra någonstans. Nyhamnen ska genomgå en liknande

förändring som Västra hamnen, från ett tidigare varvsområde med industrier till vad Malmö stad menar är en hållbar stadsdel.

Att bygga en tät stad och en stad med mer grönska anses båda vara viktiga parametrar för att uppnå hållbar utveckling. Samtidigt innebär en tätare stad mindre yta för grönområden och därav högre belastning på de gröna utrymmen som finns (Delshammar, 2014). Balikçi m.fl. (2022) har studerat hur olika policys och strategier har påverkat grönområdets utbredning, genom att studera de båda städerna Amsterdam och Bryssel. Båda städerna står inför samma utmaning när det kommer till att bistå en snabbt växande befolkning utan att göra anspråk på grönområden. Det som framförallt skiljer städerna åt är att planeringsstrategin för Amsterdam har mer fokus på att utveckla en tät storstad, medan strategin i Bryssel är mer inriktad på att utveckla förorterna i staden. En gemensam svårighet när det kommer till att uppnå en hållbar stadsutveckling är att det täcker många olika områden och det kan vara svårt att få igenom olika strategier när olika intressen ställs mot varandra (Ibid).

Balikçi's studie genomfördes med hjälp av två olika moment. I den första delen studerades satellitbilder över respektive stad, för att se hur grönområdets utbredning förändrats mellan åren 2003 och 2016. I den andra delen analyserades policy- och planeringsdokument, följda av djupare intervjuer. Resultaten av deras analys visar att förtätning kan påverka storleken, kvaliteten och förbindelsen mellan grönområden negativt, trots att det har funnits lagar och riktlinjer som ämnat att skydda och främja sådana utrymmen. Trenden på minskad grönska i staden har varit svår att förena med specifika policys. Däremot visar studien på hur det finns en tydligare koppling mellan planeringsdokumenten och trenden på minskad grönska, jämfört med olika policys och riktlinjer för grönområden. Resultatet av studien pekar därmed på att plandokument har större inflytande över den slutgiltiga markanvändningen jämfört med policys och riktlinjer för främjandet av grönområden (Balikçi m.fl., 2022). Även i Malmö har grönskan minskat, trots att det funnits olika riktlinjer ämnade att främja den (SCB, 2015). Att närmare studera hur grönska planeras att tillgodoses i den täta staden kan bidra till en djupare insikt i vilka intressen som prioriteras och får ta mest plats i planeringen.

En avgörande del i hur staden planeras är hur marken och området uppfattas. Pries och Zalar (2022) har genom att studera förtättningsprojekt i Rosengård synliggjort hur

områden som varit gröna i verkligheten, i planeringen, betraktats som “gråa”, och i behov av åtgärder (Ibid, s. 64). Tanken om vad en plats är, påverkar hur den uppfattas och därmed även vad som planeras på den.

Tim Delshammar (2014) har studerat strategier för implementering av grön infrastruktur i planeringen av Västra hamnen som, precis som Nyhamnen, beskrivits som en tät och hållbar stadsdel. I takt med en allt högre densitet av byggnader i staden ges mindre markyta för grönområden, och nya sätt att inkludera grönska behöver skapas för att tillgodose samtliga hållbarhetsaspekter i den allt tätare staden (Delshammar, 2014). Västra hamnen var den första platsen där planeringsverktyget med benämningen *grönytefaktor* användes i svensk planeringskontext. Malmö stad beskriver den som ett planeringsverktyg som ska agera vägledning tillsammans med befintliga ekosystemtjänster som finns på platsen för att säkerställa att gröna kvaliteter uppnås (Malmö stad, 2021b). Syftet med Delshammars (2014), studie var att undersöka hur grön infrastruktur används i en tät stadsdel som Västra hamnen. Han tittade på frågor om var grönytorna finns, vilka värden för rekreation och social sammanhållning de ger och hur de har blivit fördelade. Delshammar (2014) använder grön infrastruktur i sin studie med innebörden att det är ett nätverk bestående av både naturliga och semi-naturliga områden, funktioner och grönytor (Naumann, et al., 2011).

Grönskan kan få olika plats i rummet beroende på vem som har tillgång till den. Delshammar (2014) menar i sin studie att möjligheten att interagera med den gröna infrastrukturen kan beskrivas som *viewing*, *staying* eller *interacting* (Ibid, s. 161). *Viewing* beskriver att grönskan går att betrakta, exempelvis genom en grön vägg eller en rabatt. Definitionen av *staying* ses som en plats som går att befinna sig på, till exempel en gräsmatta i en park. Det sista begreppet *interacting* redogör för huruvida det går att interagera med grönskan. Hur det går att interagera med grönskan och att studera vem som har tillgång till vilken typ av grön infrastruktur kan vara ett första steg i att kartlägga utbudet av kulturella ekosystemtjänster, menar Delshammar (2014). Han menar däremot att det inte finns någon garanti att kvalitativa egenskaper, som rekreationsvärdet eller social sammanhållning, uppstår som ett direkt resultat av införandet av dessa olika kvantitativa mått. Därför kommer platsspecifik kvalitativ kunskap alltid att behöva komplettera den kvantitativa (Ibid).

4. Teoretiskt ramverk

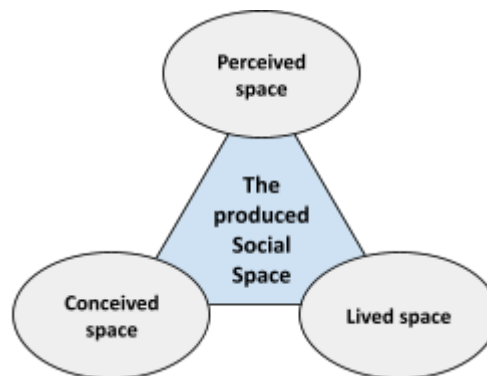
Att planera samhället handlar om att väga intressen mot varandra och samtidigt foga ihop ett stort nätverk av olika mål, visioner och intressen. Allt som finns i samhället är resultatet av olika idéer och tankar. Visioner om hur samhället ska se ut, hur det ska fungera och hur det ska vara att leva där framställs genom översiktsplaner och detaljplaner. Allt vi kan se i rummet är resultatet av olika tankar, idéer och visioner om hur något *borde vara* eller hur något *bör* se ut. Planeringsdokument är exempel på just detta eftersom de framför visionen över hur de vill att samhället ska se ut. Hur olika miljöer sedan uppfattas skiljer sig individer emellan. En person kan uppleva en plats som avkopplande eller kanske spännande, medan en annan blir stressad och nervös av samma plats. Att planera för att skapa miljöer som tillgodoser alla behov kan därför vara en väldigt svår och komplex uppgift. En park kan till exempel vara en plats där någon först och främst tänkt hur den ska se ut och vad som ska gå att göra i parken, vilka aktiviteter som ska uppmuntras och vilka funktioner parken ska uppfylla. Ska den främja till motion och fysisk aktivitet, eller ska den vara en plats för vila och avkoppling, eller kanske både delarna? Allt detta präglas av föreställningen om hur människan borde vara i en sådan miljö. Hur en plats sedan upplevs påverkas av en mängd olika faktorer, till exempel tidigare erfarenheter, tid på dygnet, andra människor eller väder. Sammanfattningsvis påverkas den miljön och de rum vi lever i av en mängd olika faktorer som står i ett dialektiskt förhållande till varandra. Vad vi tänker om en plats påverkar hur vi uppfattar den och hur vi känner när vi är i rummet. Att se på platser, eller hela städer som resultatet av flera olika dimensioner av rum ger en ökad förståelse och inblick i hur människor påverkar platser och hur platser påverkar människor.

Att planera staden, framförallt en helt ny stadsdel där det inte redan finns flera olika rum att ta hänsyn till, innebär att dörren öppnas för det tänkta rummet ännu mer. Planeringsdokument som översiktsplaner och detaljplaner visar en tydlig bild över den fysiska bilden av rummet, vad som ska gå att göra på vilken plats och vilka funktioner som ska uppfyllas. Eftersom rummet står i ett dialektiskt förhållande till flera dimensioner kan även andra aspekter av staden studeras. Vilka aktiviteter och beteenden uppmuntras, vilka behov lyfts fram och hur ska de uppfyllas. Genom att studera rummet utifrån flera dimensioner kan en ökad förståelse och medvetenhet över hur olika faktorer styr och påverkar rummet upptäckas.

4.1 Tre dimensioner av rum

Lefebvre (1991) har utvecklat ett sätt att studera rummet som delar av vad han menar är ett "Social space". Han menar att rum kan ses som ett socialt utrymme, bestående av tre olika dimensioner som är:

- Perceived space - det uppfattade
- Conceived space - det tänkta
- Lived space - det levda

Figur 1: Lefebvres rumsliga triad baserad på Lefebvres teori om social space, 1991.

Det är ett sätt att se på rummet som innebär att varje element av triaden representerar en aspekt av den sociala produktionen av rum (space). Enligt Lefebvre (1991) är det sociala rummet en konstruktion av människors egna upplevelser, handlingar och de maktförhållande som skapar kulturella koder som påverkar hur människor förhåller sig till varandra och därav även rummet. Det innebär även att rummet inte är statisk, utan ständigt formas av människan och samhället genom det dialektiska förhållande dessa processer har till varandra (Lefebvre, 1991). Lefebvre är även väldigt tydlig med att syftet med hans tredimensionella modell inte är att vara ett hjälpmedel som underlättar planeringen, utan istället ska vara ett sätt att tänka i planeringssammanhang som prioriterar människan i rummet (s. 366). Carp (2008) använder Lefebvres teori om social space i planeringssammanhang och använder de tre dimensionerna av rum som utgångspunkten för hennes egen analysmodell. Hennes modell går ut på att studera varje aspekt av triaden utifrån två synvinklar. Genom att studera den första dimensionen, det uppfattade rummet, genom hennes analysmodell kan vi dels studera rummet som det som produceras och upplevs, och dels titta på produktionen av rummet som sker samtidigt genom människan. Genom att studera relationerna mellan dessa element får vi ökad förståelse och inblick i processerna som påverkar människans skapande av rum och samtidigt påverkas av rummet. Den första dimensionen av rum, *perceived space*, kan därför dels studera den fysiska observerbara aspekten, som exempelvis rörelsemönster eller olika flöden i rummet. Den andra aspekten av det uppfattade rummet, som Carp (2008) förklarar som den "mänskliga" synvinkeln, handlar om hur våra olika sinnen uppfattar rummet och varför vi rör oss på det sättet som vi gör i rummet. Den andra dimensionen av Lefebvres triad *conceived*

space syftar till vilka processer, idéer och strategier som är delaktiga i realiseringen av den fysiska miljön. Det tänkta rummet utifrån den materiella synvinkeln handlar därför om tanken *om* rummet. Medan det mänskliga perspektivet inkluderar flera aspekter som handlar om att tänka, analysera, planera, utveckla och förklara rummet. Den sista dimensionen *lived space* inkluderar både det uppfattade och det tänkta rummet. Carp (2008) beskriver den materiella aspekten av det levda rummet som platser som framkallar en känsla av meningsfullhet. Den mänskliga synvinkeln syftar istället på känslan av att vara närvarande. Att använda Carps modell av Lefebvres teori om social space hjälper till att ge en dynamisk bild av rummet som både en produkt och en process. Syftet med analysmodellen är att bättre förstå de processer som sker i rummet samtidigt som de skapas (Ibid).

Vid analys av plandokument visas en tydlig bild över det tänkta rummet (conceived space). Den bilden av området som visas upp, hur den visionen ska förverkligas och hur det kommer att vara att leva där. Lefebvre (1991) menar att när rum framställs med en odelad bild om hur det är, tenderar den tänkta bilden av rummet få betydligt mer utrymme än den levda dimensionen (lived space). Det kan leda till en ensidig bild av rummet som i sin tur kommer främja en väldigt homogen bild av det sociala rummet (social space).

4.2 Rummet i Nyhamnen

Samhällsplanering handlar till stor del om att styra utvecklingen av staden, vilket innebär att göra ingrepp i rummet, för att arbeta mot den vision som bestämts för staden. Nyhamnen i Malmö beskrivs delvis bli en tät, grön stadsdel som ska bidra till att uppnå hållbar utveckling. Vad är egentligen en grön stad och vad är det som gör att en stad blir grön? Att studera hur Malmö stad, i sina planeringsdokument för Nyhamnen, beskriver grönskan i staden, visar vilken plats grönskan ges i rummet, vilken roll den tilldelas och därmed även vilka som kommer få tillgång till det. Kommer grönskan utgöras av gröna innergårdar, tak eller väggar? Eller kommer den att finnas tillgänglig för allmänheten att interagera med?

5. Metodologi

I följande avsnitt ska uppsatsens tillvägagångssätt redovisas. För att besvara mina frågeställningar kommer uppsatsen att baseras på en kvalitativ studie där kritisk diskursanalys kommer att appliceras på Malmö stads planeringsdokument över Nyhamnen. Jag är intresserad av att studera hur Malmö stad beskriver grönska i staden, vem som ska få tillgång till den och ifall det ändras under tidens gång. Till skillnad från dokumentanalys, är jag inte endast ute efter att studera *vilka* begrepp som finns i plandokumentet, utan även *hur* begreppen används och vad orden "gör" (Denscombe, 2014).

5.1 Datamaterial

För att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar valdes följande dokument ut för analys:

- Översiktsplan för Nyhamnen - Fördjupning av Översiktsplan för Malmö
- Detaljplan för fastigheten Innerstaden 31:11 m.fl. i Hamnen i Malmö (Carlsgatan)
- Detaljplan för fastigheten Hamnen 22:164 m.fl. (Smörkajen) i Hamnen i Malmö
- Detaljplan för fastigheten Hamnen 22:192 i Hamnen i Malmö (Magasin M1)
- Detaljplan för del av fastigheten Hamnen 22:164 m.fl. i Mellersta hamnen i Malmö (Hans Michelsensgatan)

Eftersom min uppsats ämnar studera grönskan i den täta staden, valdes området Nyhamnen i Malmö ut eftersom det är en stadsdel som planeras att bli en grön stad och samtidigt en av Malmös tätast bebyggda (Malmö stad, 2019b, s. 30). Samtliga dokument som valdes ut för den kritiska diskursanalysen är planprogram som beskriver den fysiska bebyggelsen på området. En fördjupad översiktsplan kan tas fram utöver den kommunövergripande översiktsplanen när det finns ett behov av mer ingående utredningar för ett geografiskt eller tematiskt avgränsat område (s. 2). Eftersom översiktsplanen för Nyhamnen både ersätter och kompletterar de delar i den kommuntäckande översiktsplanen som berör området i Nyhamnen ansågs den kunna ge en djupare och mer aktuell beskrivning av området. Enligt tidigare studie om planeringen av den täta, kompakta staden har plandokument haft större inflytande över markanvändningen jämfört med olika policys och riktlinjer som ska främja grönska

(Balikçi m.fl., 2022). Denna slutsats stärker syftet med att studera plandokument över Nyhamnen. Den fördjupade översiktsplanen för Nyhamnen har hittills resulterat i fyra olika detaljplaner som har kommit olika långt i planeringsprocessen. Varken översiktsplaner eller fördjupade översiktsplaner är juridiskt bindande till skillnad från detaljplaner. Därför har även de detaljplaner som finns för området valts ut för att få en utförligare bild av vad som kommer att byggas på området. Detaljplanen för Carlsgatan och Magasin M1 är de enda detaljplanerna som är antagna under uppsatsens skrivande. Detaljplanen för Smörkajen förväntas gå ut på granskning under 2023 medan arbetet med detaljplanen för Hans Michelsensgatan började 2022 och befinner sig fortfarande i den första fasen av detaljplanearbetet. Carlsgatan och Magasin M1 är därför det enda området som i nuläget har en plan som är juridiskt bindande. Däremot ska samtliga planer följa samma vision som beskrivs i den fördjupade översiktsplanen och betraktas som en förlängning av den gemensamma områdesövergripande planen.

5.2 Diskursanalys

Studiens huvudsakliga metod är kritisk diskursanalys av ovan nämnda dokument. Jag kommer att använda mig av Faircloughs angreppssätt på kritisk diskursanalys, då den anses vara den mest utvecklade teorin inom området (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

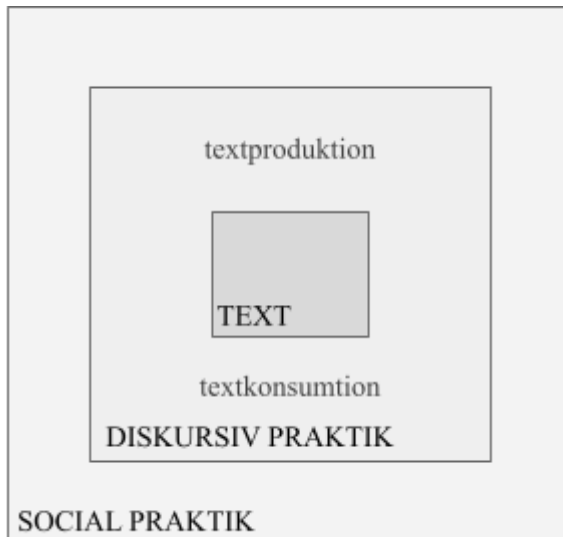
Diskurser skapar sätt att tala om världen. Olika begrepp, klassificeringssystem och föreställningar påverkar oss i alla beslut vi tar i vardagen. Diskursanalys kan både ses som en teori om språkets funktion, samt som en metod för att undersöka dess funktion (Börjesson, 2003, s. 25). Inom diskursanalys betraktas språket som en handling. Diskursanalys handlar om att se bakom språket och därmed nå en förståelse av hur språket påverkar hur människan upplever världen (Svensson, 2019, s. 16). Inom samhällsplanering används diskursanalys ofta för att få kunskap om hur samhället konstrueras genom människors vardagliga liv (s.17). Det kan göras genom att studera hur olika sätt att använda språket bidrar till att skapa, upprätthålla eller förändra social ordning. Den sociala ordningen kan ses som den "sanning" som produceras och på olika sätt upprätthålls i samhället genom att den sällan ifrågasätts. Denna "sanning" är det som brukar kallas *normer*. Inom diskursanalys är utgångspunkten att språket är med och skapar den sociala ordningen och de normer som finns i samhället. Eftersom hur vi talar om saker och ting gör att vi uppfattar dem på ett visst sätt (s. 22).

Kritisk diskursanalys används som ett sätt att studera språkets roll i skapandet och upprätthållandet av ojämlikheter i samhället. Fairclough (1992) menar att diskurs bör ses på två sätt. Det ena är att diskurs är en produktiv social praktik, vilket innebär att språket är med och skapar den sociala världen vi lever i, genom att producera identiteter, relationer och olika kunskapssystem. Att studera språkbruket som en social praktik som bidrar till att skapa, och återskapa de relationer och organisationer som bygger upp samhällen, synliggörs effekter av dominerande sätt att skriva och tala om världen. Språkbruket producerar kunskaps- och föreställningssystem och har därmed en roll i skapandet och återskapandet av ojämlikheter och orättvisor i samhället (Svensson, 2019). Det andra sättet att se på diskursbegreppet är enligt Fairclough (1992) som ett avgränsat sätt att tala och skriva om ett visst fenomen, exempelvis genom en feministisk diskurs eller nyliberal diskurs (s. 86).

Foucault (1972) menar att det är i vardagens språkbruk som ideologi kommer till uttryck och det är där makt- och dominansrelationer yttrar sig. Det som gör just ideologi effektiv är hur vi sällan är medvetna om att, eller hur, vi blir påverkade av det. Det gör i sin tur ideologi effektiv i sin reproduktion av olika maktrelationer. Kritisk diskursanalys kan därför användas för att belysa relationen mellan språkbruk och maktutövning och normer i samhället (Svensson, 2019). Därav kan kritisk diskursanalys vara en lämplig analysmetod för att studera hur hållbarhetsnormer uttrycks i planeringen av den täta, gröna staden.

5.3 Faircloughs tredimensionella modell

Faircloughs tredimensionella modell bygger på att studera lingvistiska element. Hans sätt att genomföra kritisk diskursanalys baseras på en modell som beskriver språkbruk som en kommunikativ händelse bestående av tre olika nivåer. Den första handlar om *text*, där språkets grammatik, vokabulär och struktur studeras. Den andra nivån benämns *diskursiv praktik*, där processer kopplade till produktion och konsumtion av texterna granskas. Hur texten hänger samman med andra texter och hur de används i praktiken. I den sista nivån *sociokulturell praktik*, analyseras texterna utifrån ett större sammanhang och den bredare sociala praktik och ideologi texterna är en del av (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Figur 2: Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys baserad på Winther Jørgensen & Phillips, 2000.

Enligt Fairclough (1992) finns det inte ett rätt sätt att genomföra diskursanalys. Beroende på materialet som ska analyseras och syftet med studien, kan de verktyg som väljs skilja sig och användas i olika ordning. Den sociala praktiken tillämpas däremot alltid sist i analysen eftersom den kan ses som det metodologiska steget *förklaring* (Medina, 2015; Fairclough, 1992). Det innebär att det finns olika sätt att tillämpa den tredimensionella modellen i sitt arbete och därför ska jag nedan gå igenom det sätt som Faircloughs tredimensionella modell kommer att tillämpas i min studie.

5.3.1 Text

Den första dimensionen, text, kan ses som ett beskrivande steg som handlar om att kartlägga hur diskurser förverkligas textuellt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). För att göra det finns det enligt Fairclough (1992) flera olika analytiska verktyg. Några av dessa är vokabulär, grammatik och struktur, vilket även är de som kommer att tillämpas vid denna analys. Genom att studera vokabulär kan jag se vilka ord som används, eller inte används och vilka ord som upprepas och därmed få en insikt i hur orden används. Vidare kan grammatiken i texten analyseras genom att studera *transitivitet* och *modalitet*. För att analysera transitiviteten tittar man på hur händelser och processer förbinds, eller inte förbinds med olika subjekt och objekt. Exempelvis vilka ord som används och förbinds med varandra. Målet är att belysa de ideologiska konsekvenser som olika sätt att konstruera text kan innefatta. När modalitet analyseras i texten är

fokuset istället på graden av instämmande i en mening. Till exempel kan man uttrycka påståendena “jag tycker att det är varmt idag” eller “kanske är det lite varmt idag”. Den modalitet som väljs i texten har inverkan på diskursens konstruktion av sociala relationer samt dess kunskaps- och betydelsesystem (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Ett slags modalitet kan vara sanning. Exempelvis “parken är en plats som ger vila och avkoppling”. Eller så kan samma påstående uttryckas “parken kan ge förutsättningar för vila och avkoppling”. Det tredje verktyget kommer att analysera textens *struktur*. Därmed kan texten analyseras utifrån hur olika problem beskrivs och hur lösningar presenteras. Vilka frågor som betonas mest och förstärks kan ge en bild av olika system av kunskap och hur de används (Medina, 2013, s. 79).

5.3.2 Diskursiv praktik

Den andra dimensionen kan ses som tolkande, och ämnar analysera hur texten är producerad samt hur den konsumeras (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Två begrepp som används för att studera textens produktion är *intertextualitet* och *interdiskursivitet*. Intertextualitet representerar förhållandet som innebär att kommunikativa händelser bygger på tidigare händelser. Det medför att texterna som studeras är relaterade till, och bygger på, andra texter och är en del av ett större “nät”. Ett exempel ur min uppsats, beskrivet på ett förenklat sätt, kan vara hur en detaljplanerna är baserade på den fördjupade översiktsplanen, som i sin tur grundar sig i översiktsplanen, som även den resulterar ur flera andra mål och riktlinjer. Fairclough (1992) ser intertextualitet som uttryck för både stabilitet och instabilitet, där existerande diskurser kan utnyttjas till förändring, samtidigt som möjligheten till förändring begränsas av olika maktrelationer i samhället. Eftersom en text alltid bygger på andra texter, har den en roll i att föra vidare diskursen. Genom att studera interdiskursivitet kan rådande diskursordning analyseras. Om diskursiva praktiker blandas, tyder det på en drivkraft mot en sociokulturell förändring, men om de rådande diskursiva praktikerna inte utmanas, kommer den pågående diskursen upprätthålla den sociala ordning som redan finns (Fairclough, 1992). Exempelvis om begreppet *hållbar utveckling* alltid används på samma sätt, kommer innebörden av det att bestå, men om det sätts in i nya sammanhang, i andra kontexter kommer betydelsen av begreppet att förändras. Den andra delen av den diskursiva praktiken handlar om hur texterna konsumeras, exempelvis hade det kunnat handla om hur läsarna av

planeringsdokumenten själva tolkar texten. Den aspekten kommer däremot inte att behandlas i min analys, då det hade krävt tillgång till annan typ av data.

5.3.3 Social praktik

Den sista dimensionen av analysen går ut på att sätta de två första dimensionerna i förhållande till den bredare sociala praktik som den ingår i. Det görs dels genom att klarlägga relationen mellan den diskursiva praktiken och den diskursordning den är en del av (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Diskursordning kan beskrivas som “...summan av alla de genrer och diskurser som används inom en social institution eller en social domän” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 76). Det kan till exempel vara hur begreppet hållbar utveckling används och beskrivs. Diskursordningen både formas av och formar diskursiva ordningar genom att styra språkbruket, både genom hur det används och beskrivs. Det innebär även att diskursordningen kan utmanas genom att införa diskurser som tillhör en annan diskursordning (Ibid). Till sist ska jag genom att analysera den sociala praktiken se ifall samhällets ideologiska, sociala och politiska maktförhållanden ifrågasätts genom att införliva nya sätt att skildra verkligheten och de sociala relationerna. Därav kan jag se ifall den diskursiva praktiken återupprepar diskursordningen och bibehåller status quo, eller istället omvandlar den så att social förändring kan uppstå.

5.4 Metoddiskussion

Kritisk diskursanalys kan ses som ett kritiskt angreppssätt som är politiskt engagerad i social förändring (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Den utforskar bakomliggande betydelser för att förstå hur en text tjänar vissa grupper mer än andra. Tillvägagångssättet sätter stor tillit till forskarens egna insikter vid tolkning av materialet. Det medför vissa begränsningar vid verifiering av metod och analys (Denscombe, 2014). I och med att jag arbetar utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv vilket innebär att verkligheten ses som socialt skapad, kommer den kunskap som produceras ur min analys att vara *en* representation av samhället bland många andra. Därmed kommer det alltid att finnas en problematik med hur en ska förhålla sig till den “sanning” en själv producerar genom sin analys (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Därför är det viktigt med transparens i redogörelsen för analysens tillvägagångssätt.

6. Analys och resultat

Analysen är uppdelad i två olika delar efter Faircloughs tredimensionella modell, *text*, *diskursiv praktik* och *social praktik*. För att besvara mina frågeställningar ska analysen inledas med att applicera de två första dimensionerna, text och diskursiv praktik. Att studera texten innebär att analysera hur grönska beskrivs och används i den fördjupade översiktsplanen samt i detaljplanerna för området. Det ska göras genom att studera textens användning av vokabulär, grammatik och struktur som berör grönska i staden. Textanalysen ska även belysa grönskans funktion och plats i stadsrummet genom att studera huruvida grönskan bär på egenskaper som gör det möjligt att betrakta den, vistas på den eller interagera med den, enligt de tidigare nämnda definitionerna, *viewing*, *staying* och *interacting*. Textanalysen kommer att delas upp i två underrubriker där den första behandlar den fördjupade översiktsplanen medan den andra samlar detaljplanerna under samma rubrik.

Därefter följer en analys om interdiskursivitet där grönskans studeras utifrån vilken funktion och plats den ges i staden. Sedan analyseras dokumentets intertextualitet för att se hur bilden av grönska kopplas till andra dokument och riktlinjer. Det leder in till den sista delen av analysen som avslutas genom att studera den sociala praktiken med hjälp av Lefebvres tre dimensioner av rum.

6.1 Text och diskursiv praktik

Analysen inleds med att studera hur textens vokabulär, grammatik och struktur beskriver grönska i staden. Textanalysen inleds med att först studera hur grönska uttrycks, hur begrepp används och behandlas i den fördjupade översiktsplanen för Nyhamnen, och därefter studeras samma egenskaper i detaljplanerna. Genom att studera texten utifrån med hjälp av de analytiska verktygen kan en djupare bild av hur grönskan beskrivs i Nyhamnen och vilken funktion den ges i staden. Därefter följer en analys om interdiskursivitet där grönskans studeras utifrån vilken funktion och plats den ges enligt plandokumentet. Sedan följer en analys av intertextualitet för att se hur bilden av grönska kopplas till andra dokument och riktlinjer.

6.1.1 Hur beskrivs grönska i planeringen

6.1.1.1 Fördjupad översiktsplan

Den fördjupade översiktsplanen för Nyhamnen (Malmö stad, 2019b) har 19 olika tematiska planeringsriktlinjer, varav en benämns “Grön stad och naturmiljö” (s. 34). Beskrivningen för avsnittet lyder:

I en tät och intensiv stadsmiljö är ett varierat utbud av park- och naturmiljöer med olika typer av biotoper viktiga för trivsel, avkoppling och rekreation. Grönska har stor betydelse såväl för platsens attraktivitet generellt som för biologisk mångfald, luftkvalitet och mikroklimat. Omvandlingen av Nyhamnen kan visa hur en hög bebyggelsestäthet kan kombineras med stora gröna värden så att upplevelsen av natur och årstidsskiftningar blir närvarande i det dagliga livet. Såväl parkerna som vattenmiljöerna inom Nyhamnen kan bli till glädje även för dem som bor och verkar i andra områden, där det finns brist på sådana miljöer. (Malmö stad, 2019b, s. 34)

I rubriken som lyder “grön stad och naturmiljö” skiljs de två begreppen åt vilket tyder på att grönskan behandlas utifrån två olika utgångspunkter, både som grön stad och som naturmiljö. De beskriver dels hur park- och naturmiljöer är viktiga för ökad trivsel, avkoppling och rekreation. Men även hur grönska har stor betydelse i och med att den ska fylla flera funktioner i staden. Grönskans roll för avkoppling och rekreation förstärks i och med att stadsmiljön beskrivs som tät och intensiv. Skillnaden mellan parkmiljöer och naturmiljöer, eller vidare definition av vad de olika miljöerna är, görs inte i dokumenten. Däremot tillskrivs park- och naturmiljöer ett antal olika funktioner. De ska göra att människor trivs, känner avkoppling och även ge möjlighet till rekreation. Begreppet rekreation definieras inte heller i dokumentet, men används på flera olika ställen under olika tematiska planeringsriktlinjer. Under *stadsrum och arkitektur* nämns rekreation i meningen:

En hög bebyggelsestäthet ställer särskilda krav på tillgång till lugna och grönskande platser utomhus i olika storlekar, så att de boende ges möjlighet till rekreation och avkoppling – samt bidra till ett gott mikroklimat (Ibid, s. 30).

Möjligheten till rekreation framställs genom den formuleringen vara beroende av en lugn och grönskande plats utomhus. Därmed kan antydning göras om att park- och naturmiljöerna behöver vara lugna och grönskande för att visionen om en plats med för trivsel, avkoppling och rekreation ska uppnås. En annan parameter som lyfts fram för att uppnå detta är att det finns en blandning av olika biotoper. Vidare beskrivs Nyhamnen som en plats där hög bebyggelsestäthet ska kombineras med *stora gröna värden* så att *upplevelsen av natur och årstidsskiftningar blir närvarande i det dagliga livet*. *Stora gröna värden* används för att beskriva *upplevelsen* av natur. Hur pass stora de gröna värdena blir, framställs därmed vara definierade av hur väl upplevelsen av dem är. Upplevelsen av natur och årstidsskiftningar ska även bli *närvarande i det dagliga livet*. *Det dagliga livet* är ett sätt att beskriva vardagen. De personer som kommer att spendera sin vardag, eller *det dagliga livet* i Nyhamnen är framförallt de människor som kommer att vara bosatta i området, eller de som arbetar där. Efterföljande mening nämner hur både parkerna och vattenmiljöerna kan bli till glädje *även* för dem som bor och verkar i andra områden. Parkerna och vattenmiljöerna är i första hand till för de som redan bor och verkar i området, men kan *även* ge glädje åt dem som inte gör det. Om avgörandet för hur stora gröna värden är, styrs av hur väl upplevelsen av natur och årstidsskiftningar blir, spelar närvaron, som vardagen förutsätter, en viktig roll i hur stora de gröna värdena faktiskt blir.

Under rubriken “stadsstruktur” beskrivs parker och grönstråk med texten:

“En mångfald gröna och blå inslag ska vara visuellt framträdande i stadsmiljön. Nya parker ska anläggas längs en ”loop” som består av nuvarande Jörgen Kocksgatan, kajmiljöerna kring hamnbassängerna och en ny stor park i de östra delarna. Längs denna blågröna loop ska ett brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter möjliggöras. I hela Nyhamnen ska gaturummen ha trädplanteringar. För att parker ska få en samlade funktion i stadsstrukturen ska omgivande byggnaders framsidor möta park.” (Malmö stad, 2019b, s. 11).

Mångfald är ett begrepp som brukar associeras med en blandning av olikheter. I och med att meningen lyder *en mångfald gröna och blå inslag*, kan associationer till vad som brukar beskrivas som biologisk mångfald göras. Men eftersom begreppet biologisk inte används, och eftersom *gröna och blå inslag* inte preciseras närmare, går det inte att säga vad de gröna och blå inslagen egentligen innebär. Detsamma gäller användningen

av begreppet *blågrön loop*. Texten beskriver vad som ska finnas längs denna “loop”, bland annat nya parker och ett brett utbud av kultur- och fritidsaktiviteter. Vad loopen mer detaljerat ska bestå av, har inte beskrivits i det här planeringsskedet, mer än att den ska vara blågrön definieras inte. Däremot antyder beskrivningen *gröna och blå inslag* som ska vara *visuellt framträdande i stadsmiljön*, att den “blågröna loopen” ska vara den typen av inslag som fyller ett sådant syfte i stadsmiljön.

I kapitlet där översiktsplanens mål och huvuddrag beskrivs, förmedlas även olika principer som ska råda för stadsmiljön. Under rubriken *gröna miljöer* beskrivs grönskan vara *ständigt närvarande* och bestå av ett grönt nätverk i form av parker, gröna stråk, trädplanterade gator, grönskande förgårdsmark och grönska på fasader och tak (Malmö stad, 2019b, s. 20). Gröna fasader och tak, förgårdsmark eller trädplanterade gator är grönska som kan vara visuellt tillgänglig, men som inte går att befinna sig på eller interagera med. Beroende på de gröna takens utformning, är de endast synliga för de personer som befinner sig högre upp än taken. Förgårdsmark är den mark som finns mellan gatan och byggnaden, men som är en del av fastigheten. Vissa personer kan därför ha möjlighet att interagera med dessa utrymmen medan andra endast kan betrakta dem från gatan. Under samma rubrik står meningen: *Att etablera gröna kvaliteter är särskilt viktigt i de östra delarna av Nyhamnen där tillgången till kajer och hav inte är lika påtaglig.* (Ibid).

Att etablera “gröna kvaliteter” framställs som särskilt viktigt *där tillgången till kajer och hav inte är lika påtaglig*. Närheten till kajer och hav framställs därför vara, eller kunna ersätta, gröna kvaliteter i stadsrummet. Nyhamnen beskrivs även vara en stadsdel i kontakt med vatten (s. 5). Där vattnet kan ge plats åt flera olika funktioner som bland annat småbåtshamn, flytande hus, evenemang och vattensporter. “Med nya öar, kanaler och broar kan *intima vattenrum* skapas - med *nya typer av gröna och urbana möten med vattnet* (Ibid). Närheten till vattnet ska bidra med gröna möten med vattnet och skapa ett rum längs vattnet som beskrivs som *intimt*. Gröna kvaliteter beskrivs som väldigt viktiga i texten, men inte *lika* viktiga där det finns tillgång till kajer och hav. Hur denna tillgången kommer att vara och ersätta andra “gröna kvaliteter” framgår inte lika tydligt i översiktsplanen för Nyhamnen.

Grönskan i Nyhamnen ska enligt den fördjupade översiktsplanen bestå av parker, vattenmiljöer, naturmiljöer och en blågrön “loop”. Dessa miljöer ska skapa trivsel och ge möjlighet till avkoppling och rekreation. Framförallt har den en stor betydelse för platsens attraktion. Grönskan i staden ska upplevas som närvarande, visuellt framträdande och bidra till att skapa intima miljöer.

6.1.1.2 Detaljplaner

I detaljplanen för Carlsgatan (Malmö stad, 2019a) delas avsnittet om grönska upp i *grönstruktur och platser på allmän platsmark* (s. 10), och i *grönska och vegetation på kvartersmark* (s. 11). Genom att skriva *grönstruktur och platser på allmän platsmark* går det att uppfatta grönstrukturen som separerad från platser på allmän platsmark. Hade rubriken istället varit *grönstruktur för platser på allmän platsmark* hade grönskan framställts som en integrerad del i all allmän platsmark. Malmö stad uttrycker tydligt att det finns ett behov av grönytor i Nyhamnen och att det är viktigt att det skapas grönytor inom planområdet. Samtidigt beskrivs behovet inte tillgodoses förrän *på sikt*, genom en omvandling av Nyhamnen. Eftersom behovet av grönytor kommer att tillgodoses *genom en omvandling av Nyhamnen*, antyder denna del av texten att just detta planområde, Carlsgatan, inte kommer att tillgodose behovet av grönytor. Vidare beskrivs utvecklingen av grönska i planområdet:

Området bör vara ett exempel på att det går att kombinera hög bebyggelsestäthet med god utemiljö och en stor andel grönska både på kvartersmark (vilket säkerställs genom grönytefaktor) och på allmän plats. I en i övrigt intensiv och hårdgjord urban miljö så bidrar torget till att skapa rofyllda platser. (Malmö stad, 2019a, s. 10).

Endast grönskan på kvartersmark ska *säkerställas genom grönytefaktor*. Grönytefaktorn framställs som ett verktyg som går att applicera för att uppnå *en stor andel grönska*. Värdet på grönytefaktorn anges i detaljplanen vara 0,45 för områden med kontor och 0,50 för områden med bostäder (s. 13). Miljön beskrivs både som *intensiv* och *hårdgjord* och samtidigt bestå av en stor andel grönska. I den intensiva urbana miljön ska torget vara en plats där det går att hitta rofyllda miljöer. Torget beskrivs vidare:

“Torget är en av få platser inom planområdet där det finns plats för vegetation och stora träd. Torget bör domineras av grönska även om flödet av gående och cyklister samt möjlighet till

uteserveringar medför att markbeläggningen till stora delar blir hårdgjord” (Malmö stad, 2019a, s. 10).

Torget framställs som *ett av få platser där det finns plats* för vegetation och stora träd. Modaliteten i den meningen visar att området på många sätt redan är förutbestämt. Genom att skriva *där det finns plats*, tyder på att det finns andra intressen som har fått ta större plats och att vegetationen får den plats som inte redan är “upptagen”. Torget ska även *domineras* av grönska samtidigt som flödet av cyklister, gående, samt utrymmet som lämnats till uteserveringar, gör att stora delar av marken ska göras hårdgjord. Utöver torget ska grönytor i offentliga miljöer skapas genom *samspelet mellan bottenvåningen och förgårdsmarkens utformning*.

Under den andra rubriken *Grönska och vegetation på kvartersmark* handlar en stor del av texten om bangårdsterassen. Den ska genom sitt planteringsbara bjälklag skapa gröna miljöer som ger möjlighet till större träd som i sin tur ska skapa *ett gott komfortklimat och rekreativa gröna värden*. Även innergårdar på bostäder och tak ska utformas med planteringsbara bjälklag, vilket beskrivs som en förutsättning för att klara hög grönytefaktor. Syftet med ett planteringsbart bjälklag beskrivs även som *“att kunna skapa de gröna miljöer som redovisas på sektioner och illustrationer för Bangårdsterrassen, vilket bl.a. innefattar möjligheten till större träd för att kunna skapa ett gott komfortklimat och rekreativa gröna värden”*. (Malmö stad, Carlskatan, 2019, s. 12). Stora träd och ett planteringsbart bjälklag beskrivs vara viktiga aspekter för att uppnå *rekreativa gröna värden*.

I detaljplanen över Smörkajen (Malmö stad, 2019b) används istället underrubrikerna *grönstruktur och park på allmän platsmark*, samt *grönska, mark, vegetation på kvartersmark* (s. 14, 16). Under den första rubriken står det att grönska ska tillkomma i form av en ny park och ett nytt grönstråk. Utöver det ska grönska skapas genom träd och planteringar i gaturummen och kajerna och ett *grönt marint stråk* föreslås (s. 14).

“Stråket ska utformas med riklig grönska med en större mängd stora stadsträd och flerskiktade planteringar. Tekniskt goda förutsättningar finns för detta. Stråket ska även erbjuda möjlighet till mångsidig användning såsom uteserveringar och aktiva mötesplatser för alla åldrar. Genom

stråket går ett av Malmös huvudcykelstråk med koppling till den planerade nya gång- och cykelbron... "(Malmö stad, 2019b, s. 14-15).

Begrepp som *riklig, större och stora* används för att förstärka grönskans roll på platsen. Samtidigt ska stråket erbjuda möjlighet till *mångsidig* användning, som ska möjliggöras genom att göra plats för uteserveringar och aktiva mötesplatser som ska passa personer i olika åldrar. Även ett av Malmös huvudcykelstråk planeras passera genom platsen. I detaljplanen för Carlskatan (Malmö stad, 2019a) beskrivs en förutsättning för uteserveringar och ett stort flöde av gående och cyklister vara hårdgjord mark. Hur stor del av marken som planeras vara hårdgjord eller inte för stråket beskrivs inte i planeringsdokumentet, men liknande förutsättningar kan antas även i denna detaljplan. Grönskan längs kajen ska även fungera som dagvattenhantering samt fungera som översvämningsbara grönytor längs kajen.

Under rubriken *grönska, mark, vegetation på kvartersmark* tas grönytor och plantering upp som två huvudsakliga kategorier då de två begreppen är rubrik till följande stycke:

"Detaljplanens bestämmelser är reglerade utifrån viljan att skapa attraktiva och gröna gårdar samt införa grönska på tak och förgårdsmark som vänder sig mot gaturummen" (Malmö stad, 2020b, s. 16).

Utifrån den meningen framställs syftet med grönskan på kvartersmark att skapa attraktiva och gröna gårdar, dels i form av gröna tak och grönska på förgårdsmarken. Genom att skriva att detaljplanens bestämmelser är reglerade utifrån *viljan* att skapa attraktiva och gröna gårdar, vilket gör att kommunen inte själva förbinder sig till visionen utan lyfter fram bestämmelserna som att det är en vilja och vision som ska uppfyllas. Vem som bär på viljan beskrivs däremot inte. Grönskan i planförslaget skiljs åt genom att dels beskriva den som ska finnas på allmän platsmark och dels den som ska finnas på kvartersmark. Attraktiv är ett begrepp som nämns på båda ställen men på kvartersmarken beskrivs gårdar, och på den allmänna marken beskrivs mötesplatser. Även i denna detaljplan nämns mått för grönytefaktor, men i denna planhandling är det något högre. Grönytefaktorerna olika krav på värde beskrivs i detaljplanen för Smörkajen som 0,6 inom respektive fastighet för bostäder och som 0,5 för fastigheter för kontor/centrumverksamhet. I detaljplanen för både Smörkajen och Carlskatan beskrivs

grönytefaktorn som ett verktyg som ska säkerställa att en viss andel vegetation och vatten i bebyggd miljö uppnås.

Vattnet och kajerna ges mycket utrymme i detaljplanerna. Begreppen grönska och vatten nämns tillsammans på ett flertal ställen i plandokumentet. I detaljplanen för Smörkajen används begrepp som ett *grönt marint stråk*, medan i den fördjupade översiktsplanen används begreppet “blågrön loop” (Malmö stad, 2019b, s. 11). Kopplingen mellan grönska och vatten görs på flera ställen i plandokumentet, exempelvis:

Utöver parkerna skapas grönska i form av träd och planteringar i gaturummen och kajerna. Kajstråket längs med planområdets östra sida föreslås bli ett grönt marint stråk (Malmö stad, 2020b, s. 14).

Samtidigt beskrivs utvecklingen av området:

“Programmet lyfter fram att hamnområden till stor del karaktäriseras av bland annat hårdgjorda öppna ytor, kajkanter och hamnbassänger och stora ofta fristående byggnadsvolymer. Dessa drag bör genomsyra hamnområdena även i framtiden när platser omvandlas till stadsbebyggelse” (Malmö stad, 2020b, s. 48).

Ovanstående stycke instämmer med att området ska genomgå en omvandling till stadsbebyggelse. Samtidigt beskrivs områdets karaktär, som definieras av hårdgjorda, öppna ytor, vara viktiga att föra vidare i utvecklingen.

Detaljplaneprocessen för Hans Michelsengatan har inte kommit lika långt, men skriver att planprogrammet ska *“Skapa förutsättningar för en tät, och funktionsblandad stadsbebyggelse som främjar blå-gröna värden”* (Malmö stad, 2022, s. 1). Gatan beskrivs även som en *grön* stadshuvudgata, som ska kantas av *trädplanteringar* och *grönska*.

6.1.2. Grönskans funktion

6.1.2.1 Fördjupad översiktsplan

Tillgängligheten till grönskan beskrivs på flera sätt i det inledande stycket under planeringsinriktningen *grön stad och naturmiljö*. ...[E]tt varierat utbud av park- och naturmiljöer med olika typer av biotoper viktiga för trivsel, avkoppling och rekreation (Malmö stad, 2019b, s. 34). Eftersom meningen beskriver park- och naturmiljöer antyder det att grönskan innefattar platser som går att befinna sig på och ha möjligheten att finna avkoppling. I och med att upplevelsen av natur och årstidsskiftningar ska bli *närvarande* i det dagliga livet framställs grönska som något som alltid ska vara tillgängligt, eller finnas i närheten. Närmast kommer grönskan vara de som bor och verkar i området. Parkerna i Nyhamnen tillskrivs syftet som *samlande funktion*, vilket ska uppnås genom att byggnadernas framsidor ska möta parken. Den *samlande* funktionen ska uppnås genom placeringen av den fysiska bebyggelsen, vars framsidor ska *möta park*.

Beskrivningen av parker och grönstråk inleds med meningen “En mångfald gröna och blå inslag ska vara *visuellt* framträdande i stadsmiljön” (Malmö stad, 2019b, s. 11). Att grönskan ska synas och tydligt framträda i stadsmiljön framställs direkt som en viktig aspekt. I hela Nyhamnen ska även träd finnas i gaturummen. Den “blågröna loopen” beskrivs därefter bestå av flera olika element i form av gator, kajmiljöer och en park. Kultur- och fritidsaktiviteter ska även möjliggöras längs själva “loopen”, vilket tyder på att det på olika sätt ska gå att interagera med platsen som beskrivs som blågrön. Den visuella aspekten av grönska lyfts upp allra först och pekar mot att grönskan i staden framförallt ska gå att betrakta. Införandet av en ny stor park kan även skapa grönska som går att interagera med genom att befinna sig på platsen. Kultur- och fritidsaktiviteter innebär att det ska finnas möjlighet att interagera i aktiviteter, men hur dessa aktiviteter är kopplade till grönska, mer än att de ska vara placerade längs med den blågröna loopen framgår inte.

Vattnet, och framförallt närheten till den, har på flera sätt integrerats i beskrivningen av stadsdelens grönstruktur. Både genom att skapa en blågrön *loop* eller genom så kallade *vattenrum*. Dessa ska skapa ett *intimare samspel mellan hav och bebyggelse* (Malmö stad, 2019b, s. 12) och därmed öka kontakten med vattnet. Vattnet ska även erbjuda en plats för fler funktioner, men möjligheten att interagera med vattenrummet kommer variera beroende på vilken typ av funktion personen har tillgänglighet till. Är man

exempelvis bosatt i ett av de flytande husen, eller har en båt i småbåtshamnen ökar möjligheterna för interaktion med vattnet.

Stadsodling beskrivs även som en del av grönskan i Nyhamnen och föreslås ske på bostads- och skolgårdar, terrasser och hustak (s. 34). Stadsodling kan ses som en form av grönska som både går att betrakta och interagera med. Eftersom den föreslås finnas på eller inom bostadsområden kommer det endast vara personer som har tillgång till området som kommer kunna ta del av den typen av grönska. Stadsodling som utförs enligt sådana former kan därför fylla flera funktioner, men endast för vissa personer som har tillgång till platsen.

Grönska i Nyhamnen beskrivs som viktig med tanke på att staden samtidigt beskrivs bli tät och intensiv. Grönska ska användas för att väga upp för dessa miljöer och bidra till att de inte upplevs som lika täta och intensiva. Grönska beskrivs även som en viktig aspekt som ska göra staden attraktiv. Den ska både vara attraktiv ur den visuella aspekten som gör grönskan och naturen *närvarande*. Men den ska även vara attraktiv ur den aspekten att även personer som inte bor och verkar i området ska få glädje av platsen.

6.1.2.2 Detaljplaner

I detaljplanen för området över Carlsgatan beskrivs ett torg vara den främsta platsen för vegetation. Torget ska ha plats för stora träd och vegetation. Hur vegetationen ska vara utformad framgår inte i texten. Däremot beskrivs uteserveringar vara en viktig del av torget tillsammans med ett stort flöde av gående och cyklister. Därför ska platsen anpassas därefter genom att göra stora delar av torget till hårdgjord mark. Att sitta på uteserveringar, eller att gå eller cykla genom platsen blir därför det huvudsakliga sättet att interagera med platsen, som beskrivs som en av få där vegetation finns. Möjligheten att interagera med dessa grönytor är därmed främst begränsad till den visuella, betraktande aspekten eftersom grönskan inte beskrivs som platser som går att sitta på, eller på annat sätt interagera med.

Stråket som beskrivs i detaljplanen över Smörkajen ska bestå av en större mängd stora stadsträd, samt av flerskiktade planteringar. När det kommer till möjligheten att interagera med den typen av grönska blir den främst begränsad till den visuella

aspekten, samtidigt som det kan bidra till upplevelsen av en grön plats som går att vistas på. Stråket beskrivs även som en plats som ska erbjuda mångsidig *användning*, vilket antyder att det ska gå att använda och interagera med platsen på olika sätt. Användningen beskrivs kunna vara genom att nyttja platsens uteserveringar eller *aktiva mötesplatser*. Eftersom det inte finns någon närmare beskrivning på hur mötesplatserna ska vara utformade, mer än att vara *aktiva*, är det svårt att dra vidare slutsatser om hur platsen kommer att tillgängliggöras.

Grönskan som ska skapas på kvartersmark och säkerställas genom grönytefaktorn specificeras inte i detaljplanerna mer än vilken mängd grönska som uppnås enligt grönytefaktorernas mått. Vilken typ av grönska eller vilken funktion den ska fylla mer än att den ska skapa attraktiva och gröna miljöer specificeras inte. Grönska i form av gröna platser och stråk på den allmänna marken tilldelas däremot funktionen som mötesplats.

Mötesplatserna utgörs av stora och små gröna platser och stråk, som beroende på läge upplevs mer eller mindre offentliga. Den största andelen gående och cyklister leds längs med kajerna där också områdets största parker och promenadstråk är placerade (Malmö stad, 2020b, s. 9).

I detaljplanerna delas grönskan upp i framförallt två olika kategorier, till skillnad från översiktsplanen. Dels är det grönska på kvartersmark och grönska på allmän plats. När det handlar om grönskan på kvartersmark beskrivs framförallt grönytefaktorn som det verktyg som ska *säkerställa* grönska. Detaljplanerna för både Carlsgatan och Smörkajen uttrycker att det ska finnas en stor del andel grönska och den ska bidra till att skapa attraktiva miljöer. För området Carlsgatan ska torget vara en av få platser där plats för grönska finns i form av vegetation och stora träd. I detaljplanen för Smörkajen ska grönska framförallt tillkomma genom en större park. Samma stråk som beskrivs i den detaljplanen för Carlsgatan ska utformas med *riklig* grönska och en *större* mängd stora stadsträd samt flerskiktade planteringar. Torget som beskrivs i den antagna detaljplanen för Carlsgatan beskrivs i första hand som en plats där det ska finnas grönska, snarare än en grönyta. Behovet av grönska ska enligt samma plan uppfyllas av närheten till park, inte gröna stråk eller torg (Malmö stad, 2019a s. 10). Samtidigt beskrivs de olika platserna alla ha en stor roll i skapandet av grönska i staden. Parker får därmed rollen som den plats som ska tillfredsställa *behovet* av grönska för de boende i området.

Platser som beskrivs som exempelvis torg eller stråk tilldelas inte ett behov på det sätt som parker ge ett behov.

Den andra dimensionen av Lefebvres triad *conceived space* syftar till vilka processer, idéer och strategier som är delaktiga i realiseringen av den fysiska miljön. Det tänkta rummet utifrån den materiella synvinkeln handlar därför om tanken *om* rummet. Medan det mänskliga perspektivet inkluderar flera aspekter som handlar om att tänka, analysera, planera, utveckla och förklara rummet.

6.1.3 Grönskans plats i staden

6.1.3.1 Fördjupad översiktsplan

Den gröna staden ska förverkligas genom att ge området en grön karaktär och profil, där vatten och grönska ska användas för att skapa Nyhamnens identitet. Det ska ske genom att implementera parker, torg, gröna stråk, gröna tak och grönskande förgårdsmark som tillsammans ska bilda ett grönt nätverk som även kopplar samman till havet (Malmö stad, 2019b, s. 34). Under rubriken *planeringsriktlinjer* för grön stad och naturmiljö beskrivs de boendes vardagsbehov med meningen: *“För att tillgodose de boendes vardagsbehov ska det längs Jörgen Kocksgatan anläggas tre parker varav en på minst 1 hektar.”* (s. 34). Begreppet *vardagsbehov* är väldigt brett och generaliserande, men i och med att det används under rubriken “grön stad och naturmiljö”, framställs vardagsbehovet för de boende handla om behovet till grönska i staden. Problemet som lyfts fram beskrivs genom ett behov av gröna områden i form av parker, och behovet ska tillgodoses genom att anlägga parker. En annan planeringsriktlinje beskrivs med *“Att ett varierat utbud av torg och parker finns maximalt 300 m från bostaden, utan att huvudgator eller andra barriärer behöver korsas, ska eftersträvas”* (Ibid). Huvudpersonen och objektet i fråga blir enligt båda ovannämnda formulering, de boende. Riktlinjerna för torg och parker beskrivs först vara maximalt 300 meter, men meningen avslutas därefter med att detta är något som *“ska eftersträvas”*. Att följa just denna riktlinje framställs därmed inte av största prioritet då målet inte beskrivs som något som ska uppnås, utan snarare strävas efter. Den större park som planeras beskrivs inte endast fylla de boendes vardagsbehov, utan ska även bli ett “utflyktsmål”. För de boende ska parkerna fungera som en del av vardagen, medan den för andra ska bli ett

utflyktsmål. Den större parken beskrivs som “den nya stora stadsdelsparken”, som även ska anläggas för att den *på sikt* ska kunna expandera norrut. Vidare beskrivs bangårdsterassen som ska ges en grön *utformning*. Grönskans plats beskrivs därmed genom den visuella aspekten av platsen. Gröna miljöer i Nyhamnen beskrivs vidare vara mångfunktionella i och med att flera olika funktioner ska *samsas* i samma miljö. En plats kan därmed ha egenskaper som hanterar dagvatten, ger skugga, bidrar till en biologisk mångfald, men även ger möjlighet för lek, promenader och spontanidrott (s. 34). Grönskan ska ge upphov till många olika funktioner som alla ska finnas i samma miljö, och dela samma yta. Det tyder på att dessa funktioner som de gröna miljöerna ska bidra till att skapa, inte har getts särskilt stort utrymme i miljön.

6.1.3.2 Detaljplaner

I detaljplanen för Carlskgatan framgår det att den höga exploateringen av marken kommer medföra flera boende och arbetande på platsen vilket i sin tur kommer att, på sikt, skapa ett behov för en större park i Nyhamnen. Samtidigt beskrivs området redan idag ha ett behov att grönytor (Malmö stad, 2019a, s. 10). Grönskan beskrivs som ett behov, men ges mer plats i den framtida planeringen i och med att den hänvisar till andra delar av området som *ger ett behov att i framtiden skapa en större park* (s. 10) och att *på sikt* tillgodose behovet av grönytor. Området beskrivs ha en hög bebyggelsetäthet, men samtidigt kombineras med en *stor andel grönska*, både på kvartersmark och allmän platsmark (ibid). Fortsatt beskrivs torget som *en av få* platser där det finns plats för vegetation och stora träd. Torget utgörs även för att vara en plats som *bör* domineras av grönska. Grönskans målas upp som att den ska ta plats på torget och vara dominerande, samt bidra till att det finns en stor andel grönska i stadsrummet. Samtidigt beskrivs torget vara en av få platser där det finns plats för grönska och den plats som ska domineras av grönska kommer till stor del att utgöras av hårdgjord mark.

I detaljplanen för Smörkajen, under rubriken, “*grönstruktur och park på allmän platsmark*”, beskrivs vad som ska bli en 9500m² stor park som ska bli en “*viktig grön miljö*”. Under samma rubrik beskrivs även vad som ska bli ett stråk, men som går under användningsbestämmelsen TORG, bli en plats som ska utformas med “*riklig grönska med en större mängd stora stadsträd och flerskiktade planteringar* (Malmö stad, 2020b, s. 14-15). Utöver grönska ska stråket vara en plats som möjliggör för uteserveringar och aktiva mötesplatser. Plats ska även finnas för Malmö

huvudcykelstråk som ska gå genom stråket. Stråket planeras därmed att bli en plats som utformas *med* grönska, mer än en plats som utgörs *av* grönska.

I den redan antagna detaljplanen för fastigheten Magasin M1 står det att planområdet varken omfattar grönytor eller planteringar. Marken runt om byggnaden utgörs till stora delar av gatsten, och även järnvägsräls finns kvar på området. Att bevara området med dessa egenskaper anses viktigt ur en kulturmiljövårdessynpunkt vilket har medfört att ingen typ av grönska har inkluderats i planeringen av fastigheten med magasinet (Malmö stad, 2020a, s. 10).

6.1.4 Idéen om den gröna staden

Både den fördjupade översiktsplanen över Nyhamnen och samtliga detaljplaner för området kan ses som en del av en intertextuell kedja. Den fördjupade översiktsplanen har utgångspunkt i de riktlinjer och strategier som finns i den kommunövergripande översiktsplanen från år 2018. Malmö stad menar att FN:s hållbarhetsmål och Agenda 2030 är en del som ska *integreras* i stadsutvecklingen. Detta ska ske genom att fortsätta följa utvecklingen mot en “tät och funktionsblandad stad med effektiv markanvändning och ett miljöanpassat transportssystem” (Malmö stad, 2019b, s. 7). Vidare nämns vikten av “att fatta beslut som leder till en hållbar stadsutveckling i *enlighet* med FN:s målformuleringar” (s. 7). Den fördjupade översiktsplanen hänvisar även till “Malmö mål om en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar stad” (s. 6). Detaljplanen för Smörkajen är den enda detaljplan som fortsatt nämner hur FN:s globala hållbarhetsmål fortsatt är förankrade i de grundläggande värdena för Smörkajen där syftet beskrivs att: *...[S]äkerställa en god hälsa och att Smörkajens miljöpåverkan minimeras under hela processens gång från planeringen till det att hyresgäster flyttar in i de färdiga byggnaderna...* (Malmö stad, 2020b, s. 6). Gröna miljöer nämns under den rubrik som namngetts *ökat handavtryck*, och uttrycks: “*Minst lika viktigt är förutsättningarna för gröna miljöer, som ger närhet till rekreation, lek och naturbaserade lösningar*” (ibid). Att skapa förutsättningar för grönska som ger närhet till lek, rekreation och naturbaserade lösningar framställs enligt Smörkajens detaljplan som de gröna värden som är förankrade i Agenda 2030 och behöver uppnås för att bidra till hållbar utveckling.

Under grön stad och naturmiljö nämns andra dokument som *plan för malmös gröna och blå miljöer, riktlinjer för grönytefaktor* och *trädstrategin*. Några riktlinjer avseende storlek och avstånd till parker och torg som följer grönmodellens riktvärden används i texten, utan att själva grönmodellen nämns. Vidare i detaljplanerna är endast grönytefaktorn det verktyg som ska höja andelen grönska inom fastigheter.

6.2 Social praktik

Den sista dimensionen av Faircloughs kritiska diskursanalys har i syfte att bredda analysen till den större sociala kontext som texterna är en del av. Genom att studera den sociala praktiken synliggörs den större sociala ordningen som planeringen av den gröna, hållbara staden är en del av, och därmed den bild av den som fortsätter att reproduceras.

Idén om den hållbara staden ska förverkligas genom den gröna staden. Hållbar utveckling ska åstadkommas genom att följa FNs globala hållbarhetsmål. Den ekonomiska, sociala och miljömässiga hållbarhetsaspekten beskrivs alla vara lika viktiga delar som ska uppnås för att utvecklingen ska vara hållbar. Malmö stad skriver i sin översiktsplan att de i enlighet med FNs hållbarhetsmål ska uppfylla samtliga tre dimensioner och därmed nå en hållbar utveckling av staden (Malmö stad, 2018, s. 4). Strategin som används för att nå detta mål ska uppfyllas genom vad som beskrivs som en “nära, tät, grön och funktionsblandad” stad (Ibid). Förtätning har tidigare visat att andelen hårdgjord mark ökat i staden Malmö stad, 2018, s. 54). En förutsättning för att staden ska kunna bli både tät och grön, anses endast kunna möjliggöras på bekostnad av stadens hårdgjorda ytor (ibid, s. 19).

Den gröna staden beskrivs vidare i planeringsdokumenten genom att framställa en bild av vad grönska i staden är och vad den ska utgöras av genom hur den ska gestaltas i staden. Den tänkta bilden av grönska i Nyhamnen ska möjliggöras genom stråk, parker och torg. Tillsammans med gatuträd, grönskande förgårdsmark och gröna tak ska grönskan bilda ett nätverk över hela stadsdelen (Malmö stad, 2019, s. 34). Stadsrummet beskrivs på flera ställen som attraktivt, och grönskan framställs vara en viktig del som bidrar till att uppnå just det. Ett varierat utbud av parker med olika biotoper ska medföra att stadsmiljön blir trivsamt och avkopplande i den täta staden som annars beskrivs vara en intensiv och hårdgjord miljö (ibid. s. 10). Grönskan ska enligt översiktsplanen för Nyhamnen även skapa platser för rekreation, lek och spontanidrott. Grönskan på

platserna ska även bidra till hög biologisk mångfald, bättre luftkvaliteten och mikroklimat, samt hantera dagvatten och ge skugga. I detaljplanerna beskrivs grönskan fortsatt genom parker, torg och stråk som tillsammans med gatuträd, gröna tak och förgårdsmark är delar som skapar den gröna staden.

Enligt Lefebvres (1991) teori om det sociala rummet går det att se rummet utifrån tre olika dimensioner: det uppfattade, det tänkta och det levda. De tre dimensionerna hjälper till att förstå rummet som en plats som ständigt formas av människan och av samhället. Samtidigt är rummet en plats som påverkar människan och samhället och blir därmed en del av den dialektiska processen mellan rummet, människan och samhället. Analys av text, diskursiv praktik och social praktik visar att grönskan som den beskrivs i planeringen av Nyhamnen fortsätter att reproducera en vision som ska beskriva hållbar utveckling av staden.

7. Diskussion

Strävan mot hållbar utveckling är en global målbild som anammats i samhällsplaneringen. FN:s globala hållbarhetsmål som omfattar den ekonomiska, sociala och miljömässiga utvecklingen är den målbild som används för att styra planeringen mot vad som ska bli en hållbar framtid. Enligt dagens planeringsnorm innebär det att göra staden tät och grön. Förtätning är dels ett koncept som visat sig leda till minskning av grönska och dels en strategi som tillsammans med grönska ska bidra till hållbar utveckling. Tidigare forskning har visat att grönskan i staden minskar när samhället byggs allt tätare (Balikçi et.al., 2022). Enligt Statistiska centralbyrån är Malmö den storstad där vegetationen har minskat allra mest i takt med att staden har byggts tätare. Samtidigt framställs den kompakta, täta staden att kunna bli en grön stad (Malmö stad, 2018, s. 15). Genom att kritiskt granska hur den gröna staden ska se ut och hur den ska förverkligas genom det fysiska rummet kan normer om den täta, gröna staden ifrågasättas.

I plandokumentet beskrivs grönskan med begrepp och formuleringar som antyder att den ska vara riklig, dominerande och ständigt närvarande. Nyhamnen ska bli en grönare plats. Men att göra stadsdelen, som innan omvandlingen beskrivs sakna grönområden, till grönare än vad den är idag, krävs ingen större förändring av området. En närmare analys över hur grönskans plats beskrivs i planeringsdokumentet, visar på att den inte kommer att bli lika dominerande som den beskrivs. Stora delar av marken ska fortsatt vara hårdgjord och tillsammans med kajer och större öppna ytor beskrivs sådana faktorer vara en viktig del av områdets karaktär som ska föras vidare i utvecklingen (Malmö stad, 2020b, s. 48). Hur värdet av en plats uppfattas har stor betydelse för hur planeringen av det området sedan blir (Pries & Zalar, 2022). Det är även det som styr vilka intressen som väger tyngst. Fastigheten Magasin M1 i Nyhamnen beskrivs vara viktig ur en kulturvärdesynpunkt. Det innebär att hela området fastigheten innefattar ska bevaras (Malmö stad, 2020a, s. 10). Att bevara marken som den är, utan grönska, blir i det här fallet det intresset som väger tyngst, när värdet av grönska blir en faktor som ställs mot kulturvärdet. När implementeringen av grönska i staden ska göras "*...där det finns plats*", visar det hur andra intressen värderas högre.

Grönska i staden kan utformas på flera olika sätt, fylla flera olika funktioner och tilldelas ofta benämningen som en mångfunktionell yta. Vilket värde grönskan ges beror

på den tänkta bilden av grönska, vilken funktion den ska fylla i rummet, eller staden. Enligt Lefebvres (1991) teori om *social space*, består rummet av tre dimensioner som alla producerar och samtidigt är producerade av varandra genom relationen till rummet. Den levda dimensionen av rummet blir en aspekt som inte kan finnas med i ett planeringsdokument eftersom den handlar om känslan individen upplever genom att befinna sig på platsen, som i det här fallet är Nyhamnen. Eftersom upplevelsen av platsen är subjektiv är det en dimension som består av individers personliga upplevelser av den fysiska platsen. Eftersom den stadsdel som beskrivs i planeringen av Nyhamnen idag inte finns som ett fysiskt rum, kan den dimensionen av rummet inte analyseras. Det upplevda rummet kan både ses som den fysiska aspekten, hur platsen är utformad och hur människor interagerar med den. Carp (2008) förklarar den mänskliga aspekten av dimensionen som det sätt våra sinnen uppfattar platsen och hur vi agerar i det rummet. Delshammar (2014) har beskrivit tillgången till grönska utifrån tre olika sätt att interagera med den. Är det möjligt att interagera med den, vara på platsen, eller endast betrakta den. Vilken plats grönskan får i rummet påverkar hur det går att interagera med den och därmed hur den upplevs. Grönskan i Nyhamnen beskrivs som dominerande och närvarande men när grönskan består av gröna väggar eller tak som inte går att interagera med ges den ur den fysiska aspekten inte en dominerande plats i staden. En grön gård, de gröna stråken eller det vattenrum som ska skapas i Nyhamnen framställs som platser som på olika sätt ska gå att interagera med. En grön gård omringad av bostadshus är till för de som bor i området och de gröna stråken som ska vara kantade av uteserveringar blir till för de som kan och får plats att sitta där. Vattenrummet blir mer tillgängligt för en person som bor i ett av de flytande husen eller har en båt i småbåtshamnen. Hur gröna platserna uppfattas påverkas av individens möjlighet att interagera med grönskan. När den gröna staden beskriver hur rummet ska uppfattas som grönt, är det därmed även troligt att det dessutom innefattar hur väl det ska gå att interagera med grönskan.

För vissa människor kommer grönskan, som den beskrivs i planhandlingarna över Nyhamnen, att upplevas som närvarande och intim. En del människor kommer att kunna ta del av de funktioner som grönskan anses bidra med. Andra kommer inte att sitta på uteserveringarna i det grönskande stråket, delta i spontanidrott eller odla på sin terrass. Värdet av grönskan varierar därför beroende på hur väl personen kan interagera med platsen och få glädje av den. För de personer som inte kan ta del av grönskans funktioner, upplevs staden inte som lika grön.

Produktionen av det sociala utrymmet är i en konstant dialektisk process mellan den fysiska och den mänskliga aspekten. Idén om en hållbar stadsutveckling ska förverkligas genom den fysiska planeringen av den täta staden. Att bygga staden på det sätt som uppfyller den visionen ska därmed skapa förutsättningar för ett mer hållbart levnadssätt. Grönskan i staden planeras därmed enligt tanken om vad som kommer leda till hållbar stadsutveckling.

Stadsrummet kan ses som en plats som är socialt konstruerad utifrån tre dimensioner. Rummet kan enligt Lefebvres (1991) teori även ses som en plats för påverkan. Dels är rummet en plats som människan kan påverka genom hur den använder platsen och interagerar med den. Samtidigt används rummet som en plats för att påverka människors agerande. De funktioner som grönskan i staden ska fylla, skapar förutsättningar för hur det ska gå att interagera med platsen. Att bygga staden tätare ska påverka människan till att göra fler hållbara val och leva på ett mer hållbart sätt. Gröna miljöer ska skapa förutsättningar som leder till att samtliga tre dimensioner av hållbarhet kan uppnås. Grönskan i sig framställs inte som det hållbara, utan ska vara en aspekt som bidrar till att hållbar utveckling kan uppnås. Om grönskan, i sig, hade varit en aspekt som ansågs vara hållbar utveckling, hade den behövt leva upp till samtliga tre beskrivna dimensioner genom att vara ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar.

Språket bär en viktig roll i förverkligandet av idéer och ideal och därmed även normen om den hållbara staden. Hur språket används i planeringsdokumenten blir en del i förverkligandet av hur staden och samhället ska se ut och fungera. Idén om vad den gröna staden är, förverkligas därmed genom hur den beskrivs i planeringen. Att studera planeringsdokument som ska styra skapandet av grönska i staden synliggör därför diskursen om den gröna staden. Grönskan i staden beskrivs på liknande sätt i de olika dokumenten, där detaljplanerna på flera sätt realiserar de syften och funktioner som beskrivs i översiktsplanen. Däremot finns det en skillnad i hur tanken om grönska beskrivs i staden, och hur den sedan ska förverkligas.

8. Slutsats

Staden beskrivs genom att både vara tät och grön, kunna leda till hållbar stadsutveckling. Den gröna staden ska förverkligas genom att på olika sätt inkorporera gröna inslag i miljön. Genom att kritiskt granska planeringsdokument som beskriver visionen om den hållbara, gröna och täta staden har frågeställningarna om hur grönskan beskrivs, vilka funktioner den ges, samt vilken plats den får i rummet, kunnat besvaras. Tanken om den gröna staden som visas i hur Nyhamnen beskrivs i planhandlingarna, målar upp en vision som ska fylla flera olika funktioner och värden både för människor som bor och inte bor i området. Genom att studera vilken plats grönskan ges i staden, utifrån rummets tre dimensioner, har skillnader mellan hur grönskan beskrivs i staden analyserats. I och med att den stadsdel som Nyhamnen ska bli ännu inte finns, är större delar av projektet långt ifrån färdigställda. Att studera detaljplaner för områden i Nyhamnen visar däremot vilken riktning projektet avser att gå mot. En större förändring av diskursen om grönska i staden mellan projektets olika faser, översiktsplan och detaljplan har inte kunnat påvisas i analysen. Däremot har en skillnad i vilken plats grönskan beskrivs att få i rummet och vilken den sedan ges observerats. Den här uppsatsen har haft i syfte att bringa ljus på grönskans plats i rummet, när rummet krymper i den allt tätare staden. Vidare hade det varit intressant att studera hur staden kan bli både tät, grön och hållbar.

9. Referenser

- Agenda 2030 - *globala mål för hållbar utveckling*. (u.å). Svenska FN-Förbundet.
Tillgänglig:
<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda2030-och-de-globala-malen/> [hämtad 2023-05-10]
- Balikçi, S., Giezen, M., & Arundel, R. (2022). The paradox of planning the compact and green city: Analyzing land-use change in Amsterdam and Brussels. *Journal of Environmental Planning and Management*, 65(13), 2387–2411.
- Boverket (2021). *Parker, stadsgrönska och landskap*. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/gronstruktur/> [hämtad 2023-04-21].
- Boverket (2022a). *Agenda 2030*. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/internationell-paverkan/agenda-2030/> [hämtad 2023-04-21].
- Boverket (2022b). *Centrala begrepp*. Tillgänglig:
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/gronplan/lasanvisning/centrala-begrepp/> [hämtad 2023-05-09]
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner*. En sorts metodbok. Studentlitteratur. Lund.
- Carp, J. (2008). “Ground-Truthing” Representations of Social Space: Using Lefebvre’s Conceptual Triad. *Journal of Planning Education and Research*, 28(2), 129–142.
- Delshammar, T. (2014). *URBAN GREENING STRATEGIES FOR COMPACT AREAS – CASE STUDY OF MALMÖ, SWEDEN. 2*.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, M. (1972). *The archeology of knowledge*. London: Tavistock
- Jönsson, E & Holgersen, S. (2017) Spectacular, realisable and ‘everyday’, *City*, 21:3-4, 253-270.
- Lefebvre, Henri. (1991). *The production of space* (Donald Nicholson-Smith, Trans.). Oxford, UK: Blackwell (original publication 1974).
- Malmö stad. (2018). *Översiktsplan för Malmö*. Tillgänglig:
<https://malmo.se/download/18.4f363e7d1766a784af162af/1610100094509/%C3%96VE>

[RSIKTSPLAN%20F%C3%96R%20MALM%C3%96_antagen_31maj2018.l%C3%A5g.webb.pdf](#) [hämtad 2023-05-03]

Malmö stad. (2019a). Planbeskrivning. *Detaljplan för fastigheten Innerstaden 31:11 m.fl. i Hamnen, (Carlsgatan) i Malmö*. Tillgänglig:

https://kartor.malmo.se/Planvisaren?plan=dp5478_dok.pdf [hämtad 2023-04-16]

Malmö stad. (2019b). *Översiktsplan för Nyhamnen. Fördjupning av Översiktsplan för Malmö*. Tillgänglig:

https://malmo.se/download/18.38c6709716cae2cad392c813/1577969982708/F%C3%96P_2037_Nyhamnen_antagen_20191219%20lowlow.pdf [hämtad 2023-04-04]

Malmö stad. (2020a). *Detaljplan för fastigheten Hamnen 22:192 (Magasin M1) i Hamnen i Malmö*. Tillgänglig:

https://kartor.malmo.se/Planvisaren?plan=dp5602_dok.pdf [hämtad 2023-04-13]

Malmö stad. (2020b). Samrådshandling. Planbeskrivning. *Detaljplan för fastigheten Hamnen 22:164 m.fl. (Smörkajen) i Hamnen i Malmö*. Tillgänglig:

<https://malmo.se/download/18.1326ee9d17497b015e38b40/1601883366582/Dp%205611%20Planbeskrivning%20samr%C3%A5d%20-%20NY.pdf> [hämtad 2023-04-06]

Malmö stad. (2021a). *Grönmodell*. Tillgänglig:

<https://malmo.se/Stadsutveckling/Tema/Oversiktsplanering/Oversiktsplan-for-Malmo/Fordjupningsdokument-till-oversiktsplan-for-Malmo/Gronmodell.html> [hämtad 2023-05-05]

Malmö stad. (2021b). *Ekosystemtjänster och grönytefaktor* [Text].

<https://malmo.se/Stadsutveckling/Tema/Hallbart-och-klimatneutralt-byggande/Ekosystemtjanster-och-gronytefaktor.html> [hämtad 2023-04-21]

Malmö stad. (2022a). *Industristadens uppgång och fall*. Tillgänglig:

<https://malmo.se/Uppleva-och-gora/Arkitektur-och-kulturarv/Malmos-historia/Stadens-historia/Industristadens-uppgang-och-fall.html> [hämtad 2023-05-10]

Malmö stad. (2022b). Underlag till begäran om planuppdrag. *Detaljplan för del av fastigheten Hamnen 22:164 m.fl. (Hans Michelsensgatan) i Mellersta hamnen i Malmö*. Tillgänglig:

<https://malmo.se/download/18.43617cca17dc8b8d15eac32/1646130055565/Dp%205800%20Underlag%20till%20beg%C3%A4ran%20om%20planuppdrag.pdf> [hämtad 2023-04-18]

Malmö stad. (u.å). *Nyhamnen*. Tillgänglig:

<https://malmo.se/Stadsutveckling/Stadsutvecklingsomraden/Nyhamnen.html> [hämtad 2023-05-13]

Naturvårdsverket. (2015). *Styrning av bebyggelseutveckling*. Naturvårdsverket.
Tillgänglig:
<http://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1388707/FULLTEXT01.pdf>
[hämtad 2023-04-28]

Naumann, S., Davis, M., Kaphengst, T., Pieterse, M. and Rayment, M., (2011). *Design, implementation and cost elements of Green Infrastructure projects*. Final report to the European Commission, DG Environment, Contract no. 070307/2010/577182/ ETU/F.1. Brussels: European Commission.

SCB, Statistiska centralbyrån, Avdelningen för regioner och miljö. (2015). *Grönytor och grönområden i tätorter*. Tillgänglig:
https://www.scb.se/contentassets/e2ef67822f8043549f1554b4f7759bb7/mi0805_2015a01_br_miftbr1901.pdf [hämtad 2023-05-02]

Svensson, P. (2019). *Diskursanalys* (Vol. 2019). Studentlitteratur.

Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod* (1:14, Vol. 2000). Studentlitteratur.

Zalar, A., & Pries, J. (2022). Unmapping green space: *Discursive dispossession of the right to green space by a compact city planning epistemology*. *City*, 26(1), 51–73.